# ئەندرێ کۆنت-سپۆنڤیل: جیهانبینی فیلسوفکی بەختەوەری بۆ پتر بەشی 16 ئازاد حەمە...

**""هەموو گوناهەکان تەقەلان بۆ پەکردنەوەی بەشاییەکان""**
**سیمۆن ڤی Simone Weil**

ئاماژە: فەلسەفە لە هیچەوە دەستپێناکات، لە جێگایەکەوە دەستپێدەکات کە منداڵدانەکانی ناو بیرکردنەوەی مرۆڤ. فەلسەفش کە بەم شێوەیە دەردەکەوێت سروت ناسەت. وەکیتر، فەلسەفە کە ناسرەوێت، دەشدامانەکانیشی کەکەی ئەو پانتاییانە پەکەدەنن دەبنە مەحەکی دادوەرییەکانمان. سەنگی دادوەرییە فەلسەفییەکان بیرکردنەوەکانمان لە لێیەوە بڕەو هووەنی دەبەن و بەو بۆ تێگەیشتنەکانمان دەدەن. وەجا قەڵەمڕەویی شیکردنەوەی فەلسەفیی دێتەکایەوە و ئەوەش درز دەخاتە ناو بینینی مرۆڤکانەوە و کەڵگەی تەڕامان بەپیتتردەکات. داخە قەتیسکردنی قەڵەمڕەویی فەلسەفە نابێتە هەکاری کپکردنی پرسیارەکانمان کە خودی فەلسەفە بەهەی ئەوەو (پرسیارەو) هەیە؟ بەگومان هەژاری فەلسەفی بەشێك دەبەت لە لەکەوتەکانی ئەو قەتیسکردنە کە دواتر کەشفکانمان تاریك دەکەن و هووبەری تێگەیشتن بۆ چەشنێك تەسك و بچووکدەکەنەوە کە خەشگوزەرانی هزری نایەتەدی. بەم جۆرە بەت بەسەرهاتی ئەم بەشەمان (بەشی دواتریشمان) هەنگاونانە بڕەو هەناوگەی کرکی سەیرکردنە فەلسەفییەکانی بیرمەندی فەرەنسی ئەندرێ کۆنت-سپۆنڤیل (André Comte-Sponville ) لەبارەی کۆڤید- 19ەوە.

جیهانبینی فیلسوفکی بەختەوەری، وەك کۆنت-سپۆنڤیل، بۆ پتر ناونیشانی هەنگاونانکەمان دەبەت تا بەهەیەوە لە دوو مەودا دا، لەم بەشە و بەشی دواتر، ئیش لەسەر فەلسەفەی ئەم فیلسوفە بکەین. مەودایەك ئەو تێگەیشتنە فەلسەفییانە لە تەکستەکانییەوە دەردەنین کە لە پێوەندیدان بە واتاگەلکی وەك: نەخۆشی، تەندروستی و بەختەوەری ...هتد. مەودای دووەم کاردانەوەی تەکستەکانیەتی لە ساتەوەختی قسەکردنەکانی لەسەر کۆڤید- 19. ڕاستە جیهانبینیەکانی کۆنت-سپۆنڤیل بۆ ڕاڤەکردنی کۆڤید- 19 جیهانبینیگەلکی فەلسەفی وروژێنەر و گفتوگۆئامێزن، بەڵام ئاڕاستەی سیاسی، ئابووری و

پزیشکیشیان هەیە. ئەوەش دەبینین کە بەشێکی زۆر لە جیهانبینیەکانی ئەم بیریارە لە میدیای فەرەنسی لەکدانەوەی هەواڵی بەکرا وەک: بەباکبوونی ئەم فیلەسوفە بەرامبەر بە مەرگی بەساڵاچووان، گرنگیدانی بە ئابووری لەبەی تەندروستی، ئەوەش کە بەختەوەری تەندروستی دروستناکات و کەرەنتین ئازادی کوژە و زەرەك بەچوونی تریش.

سەرئەنجام لەم بەشە (بەشی دواتریش ) جەخت لەوە دەکەین کە لەگەڵ هەڵکشانی نووسین لە میدیاکانا لەسەر کۆڤید- 19 ترسێکی زۆر دروستبوو، سەرەتای ترسکەش ئەوە بوو، تەندروستی بەهایەکی باڵای بەخۆی گەڕاوەتەوە، ئەوەش ترسکی دروستکرد کە هەموو شتەك لەپێناوی تەندروستیدایە. بایەخدانیش بە تەندروستی پێگەی پزیشکی بەهێزکرد. لەرەوە پزیشکی کارگەی ژیانمانیکرد و لە کەرەنتینکردنیشمان بەیاربەدەستبوو. کەرەنتین بووە هەکاری بەبەریکردنمان لە ئازادی، ئەمەش تووڕەبوونکی تیا دروستکردین، بابەتەکە دژی کەرەنتینبوون نەبوو بەڵکو ئەوەی شێوازەکانی کەرەنتین شایانی خستنەڕوپرسیار بوون. کانت–سپینقیل وتەنی، زەرجار پزیشکەکان کە دەنگەسەر شاشەکان باس لە بەردەوامی کەرەنتینەکەن بەمە ئەمە دووچاری خەمۆکی دەکەن، لەکاتێکا هەڵەی مردووان بە کۆڤید- 19 کەمترە لە مردن بە شەرپەنجە یان بە ئەلزهایمەر. بەیە لەرەوە دەینە سەر ئەندرە کانت–سپینقیل، سەر جیهانبینی فەلسەفەی فیلەسوفەك کە کار لەسەر بەختەوەری دەکات بە لەدانی ترس لە پەتای کەرەنا.

**بنەمای تێگەیشتنی فەلسەفیی ئەندرە کانت–سپینقیل**

لە دووتەیی ئەم باسە دەرفەت بە گفتوگۆیەکی بەرتەسکی بنەمای تێگەیشتنی فەلسەفیی ئەندرە کانت–سپینقیل دەدەزینەوە. توێژینەوە فەلسەفیەکانی ئەندرە کانت–سپینقیل لە چوارچێوەی ئەپیکەر (Epicurus)، سپینوزا (Spinoza) و مۆنتاین (Montaigne) دا دەخولێنەوە. هەریەك لەم فیلەسوفانە ،کە دەنگی فەلسەفیی سەدەی خەیان بوونە، وایان لە کانت–سپینقیل کردوە پردەك لەنێوان فەلسەفە و ژیان دا دروستبکات، خەڵویستی بە ژیان بکاتە بناغە بە فەلسەفەکردن، بوون بە ژیانەوە گرێداتەوە و ئەمەش ببێتە هەکاری دروستکردنی بەختەوەری. بەختەوەری هەر لەسەر دەستی ئەم هزرڤانە نییە کە گرنگی پێدەدرێت، بگرە دەمەك وەختە فەلسەفە بەخۆیدەکات. مەرجە ئەوەش بەهێند وەربگیردرێت کە کاردانەوەی تێگەیشتنی ماتریالیستی ئەپیکەر و عەقڵگرایی سپینوزا دەروازەیکی فەلسەفی جیاوازیان بە ئەم فیلەسوفە فەرەنسییە دروستکردووە. مۆنتاینیش بە

فەلسەفە هەمانییەکیەوە دووریەکی تری فەلسەفیی بە تێگەیشتنە فەلسەفییەکانی کانت–سپێنقیل بەخشیوە. ئەو سێ فیلەسوفە (ئێپیکۆر، سپینوزا، مانتاین) بناغەیەکی ئەوتۆیان بە کانت–سپێنقیل داناوە کە لێهاتوانە هزری خۆی لەناو وتاری فەلسەفی هاوچەرخی فەرەنسی داڕێژت و بەچوونە فەلسەفییەکانی لەسەر مرۆڤبوون و ڕەحانییەکی بە ئیمانانە(مولحید)، فەلسەفەیەکی ماتریالیستی، پەرەپێبدات. ەوونتر بڕیەن کانت–سپێنقیل نووسەری بڕەحانیکردنی بئیمانی(spiritualisation of atheism) یە لە فەلسەفەی هاوچەرخی فەرەنسیدا. ئەبەتە لە ڕێگای ئێپیکۆر و سپینوزاوە بەو ڕەحانیەتە دێگات کە دواتر ناوی دەنێت ڕەحانی بئیمانی، ڕەحانیەك کە یەزدان تیایدا ئامادە نییە، لەوێدا مرۆڤ چۆڵی بوونە، پەیوەندی بە بوونیشەوە لە دەرەوەی هەبزی ترانسدەنسە (باتای). تێکەڵکردنی ئیمانیش بە زانین بە کارێکی دەبەنگانە دەزانێت. لە لێدوانێکی تەلەفزیۆنیشدا باس لەوە دەکات کە لەکاتی بزووتنەوەی ئایاری 68 لە پاریس تەمەنی 16 ساڵان بووە. سەرەتا چەپ بووە و دواتر بەماوەی پانزە ڕۆژێك ئەنارشیست بووە و لەکۆتایشا سێ هەفتە ترۆتسکی بووە. لەو دەمەدا خولیایەکی زەری شێش بووە و پەیوەندی بە یەزدانیشەوە پچڕاندووە. ئەم فیلەسوفە سەرچاوەی بئیمانی لە ئاست سەرچاوەی ئیمانداری دادەنێت و بەمە هەردوو پێکەوە کار بە دروستکردنی سەرچاوەی ئاینی و نا- ئاینی دەکەن. ئەمەش لەبەرئەوەی ، بەبەچوونی ئەم بیرمەندە، مرۆڤایەتی خەریکە دەکەوێتە ناو ماتریالیستیەکی بئیمانییەوە. ئەم لایەنەش بە بەچوونی"ئەو" بە ڕەحانیکردنی بئیمانی چارسەردەکرێت. بەمەش دەمارگیری ئاینی لاوازدەبێت. لەناو ئەو ڕەحانیەی باسیدەکات شوێنێك بە پەیوەندیکردن بە نەمری، ناپایان و ڕەها بوونی هەیە.

کانت–سپێنقیل یەکەکیش بووە لەو فیلەسوفە فەرەنسیانەی بەشداری لە نووسینی پەرتووکێك کردووە بەناوی""بە ئەمە نیچەخواز Nietzscheen نییە"". لە هەڤپەیڤینکیشدا لەگەڵ گۆڤاری لەفیگارۆ Le Figaro ئاماژە بەوە دەکات کە زۆر شت لەگەڵ نیچە کێشەکاتەوە: دژایەتیکردنی ئایدیالیزم، هیچگەرایی، ئاشکراکردنی وێنەکانی تاك و... هەروەك نیچەش دژە (ڤاگنەر، ئەفلاتون، دەکارت و کانت) ە. کانت–سپێنقیل پێشوایەی ئەو نیچە بوو فێریکردین لەکدانەوە قەرخی زانین دەکات و ماناش ڕاستی دروستدەکات. بەپێی کانت–سپێنقیل، نیچە نێك هەر ئەنتی سێمیت (anti-Semite دژەجوولەکە ) بووە دژە نازیش بووە، بەڵام مەرکی نیچە بە نازیەکانەوە دیارە. لە کوێوە؟ لە زۆر شوێنەوە. بەنموونە لە ویست بە هەزەوە تا ڕق لە ژن و کێلە و لاواز و...بەپێی تێگەیشتنی کانت–سپێنقیلیش بێت مەجبوور نییە نیچەخوازبێت،

بەڵام ئەستەمیشە فەلسەفەکردن بە هووبوونەوەی هزری نیچە. بە قسەی ئەم بیرمەندە پاریسییە نیچە بەرچاوترین سۆفیست Sophist ە کە سەردەمی نوێ بەخۆیەوە بینیوێتی. نیچە بەو لەقەڵەمی دەدات کە پرۆتاگۆراس Protagoras ی سەردەمی ئێستامانە. کانت–سپێنقیل لەم بارەیەوە چاکی بەدەچێت کە دەڵێت: فەلسەفە هەموو سەردەمێك پێویستی بە سۆفیستەکان دەبێت تا تێستی خۆی بکات.

**بەختەوەری لە فەلسەفەی ئەندرێ کانت–سپێنقیل**

واتای بەختەوەری Bonheur / Happiness ، هەر لە کۆنەوە، لە یۆنانەوە، بەشێك بووە لە بایەخی فەیلەسوفەکان و بیرکەرەوەی پرسیارە فەلسەفییە هۆشتی و سیاسییەکانیش (باشە، نایەکسانی، ئازادی) بووە. نێك هەر ئەوە ئەم واتایە هەوێنی گفتوگۆی ئەو دوانەیانەش بووە لە منداڵدانی بەختەوەرییەوە هاتوونەتە دەر: بەختەوەری / نابەختەوەری، بەختەوەری / بێهیوای، بەختەوەری/ خەمکی.
لە تێکڕای فەلسەفەی ئەندرێ کانت–سپێنقیل تێناگەین گەر تێگەیشتن لەسەر جیهانبینییە فەلسەفییەکانی ئەم فەیلەسوفە تایبەت بە واتاگەلێکی وەك: بەختەوەری، مەرگ، دانایی، چێژ، ئازادی، خۆشەویستی و هۆشت لای خەمان گۆڕانکارین. بەیە لەڕە، و لە دووتەیی ئەم بۆشە نووسینە، لەسەر واتای بەختەوەری بەجەرەك دەوەستین کە بکارین وەنەیەکی کرێکدار لەسەر تێگەیشتنی ئەم فەیلەسوفە بە پەتا و تەندروستی دروستبکەین. لەم سەنگەیەوە پێویستمان بەوەیە بەختەوەری وەك دژە جەمسەری خەمکی بخەینەروو کە لە تێکستەکانیدا خۆی بەو شێوەیە دەردەخات. ئەمەش بە پێی ئەو تێگەیشتنە دەکەین کە ئەم بیریارە بە بەختەوەری/ خەمکی هەیەتی لە پێوەندی بە هووبوونەوەی ترس لە مەرگ.
وەرای ئەوە، کانت–سپێنقیل بە داشتنی تێگەیشتنێکی فەلسەفیانە بە بەختەوەری دانایی بە بناغە دەزانێت. دانایی بنەما بە بەختەوەری دانەنێت و سەنگی هەرێشی بە دادەڕێژێت. ئەم سەنگە ئەو لایەنە عەقڵییەیە کە بەختەوەری تیابەرجەستەدەکرێت. واتە بەختەوەری لەتەك عەقڵ دا یەکدەگرێتەوە. گومانیشی ناوێت ،کانت–سپێنقیل وتەنی، ئاینەکان گفتەکی زەرمان سەبارەت بە بەختەوەری پەدەدەن و هیچیشی لەسەوزنابێت. مەدەرنەش، لەگەڵ تەکنەلۆژیاوە پێمانی بەختەوەریمان دەداتێ و کەچی ناشمانگەیەنێتە دوا مەنزڵگای بەختەوەری. باشە بەختەوەری دوا مەنزڵی هەیە؟ ئایا بەختەوەری هەمیشەی دێتە دی؟ دەبینین کانت–سپێنقیل لە لەدوانکدا باس لەوە

دەکات، بەختەوەری شتێکی تاکییە نەك دەستەجەمعی (کۆلێکتیف). واتە بەختەوەری شتێکی خۆییە. بەختەوەری بەختەوەری تایبەت نەك گشت کۆمەڵگا. ناشێت لە چاوەڕوانی ئەوەدا بین کۆمەڵگە هەموو پێکەوە بەختەوەربن. ئەمەو جگەلەوەی بەختەوەری کەسایەتی نایەت. بە کەسێك تەندروستی بەختەوەرییە و بە ئاوەی تر سەرمایە یان جوانی.
سەرباری ئەوە، کانت–سپێنقیل لە تەوژینەوە و هەڵپێچینەکانیدا پردێك لەنێوان بەختەوەری و دانایدا دروستدەکات. جەختدەکات کە بەختەوەری ئامانجی فەلسەفەیە یان بەختەوەری لەناو ئامانجی فەلسەفەدایە، بەڵام ڕاستی لە بەختەوەری گرنگترە. دیاریکراوتر، ئامانجی فەلسەفە دانایە، دواتر بەختەوەری دێت. فەلسەفە کە دەمانخاتە سەر ڕێی بەختەوەری، ئەوە ئەو شتەیە یۆنانیەکان ناویناوە دانایی. لە نەریتی یۆنانیشا بەم جۆرە هاتووە کە دانایی دان بە بەختەوەریدا دەنێت، یان جۆرێك لە بەختەوەری. داناش کە بەختەوەر دەبێت چونکە بەختەوەری دانایی تیایە. دانا ،ئەم بیریارە وتەنی، لەپەناوی باشە دژیت لەبەی ئەوەی لەپەناو هیوا دا بژیت. دانایی بەختەوەرێکی بەهیوایە. دانا لە ئەمە بەختەوەرتر نییە لەبەرئەوەی ژیانی خەشتردەوێت. لەبەرئەوەیە کە ژیانی خەشتردەوێت پتر لەوەی کە بەختەوەرە. کانت–سپێنقیل هیوای باش ژیان بەتدەکاتەوە، چونکە ژیان دەکات بەوەی دەبێت لەپەناوی باشە دا بێت. بەختەوەریش پەیوستە بەختەوەرێکی ڕاستەقینە بێت نێك بەختەوەرێکی بە هیوا. بەختەوەری ڕاستەقینە بەهەی شتی سەرپەی و لاوکیەوە نایەتەدی. ئەم فەیلەسوفە بەختەوەری لەوە بەدوور دەگرێت کە بکەوینە تەنەی هیواوە.
لەسەر ڕەوتی بیرکردنەوەی مەنتاین فەری ئەوەشمان دەکات کە فەربین بژین و دواتر فەلسەفەبکەین نەبا درەنگ بکەوین. پەیستمان بە بەختەوەرییە، بەختەوەریش پەیستی خۆی هەیە. لەکەدانەوە لە ئارزووەوە دەستپەدەکات، سپینوزا وتەنی، کە جۆهەری مرۆڤ. بەئەوەی بەختەوەر بیت پەیستە ئەوەی دەتەوێت هەتبێت، بەڵام نێك هەموو ئەوەی دەتەوێت. چونکە هەرگیز بەختەوەر نابیت! واتە بەدەستهێنانی هەموو، گشت، بەختەوەری ناهێنێت.

**پان- پزیشکیگەرایی**
**تەندروستی بەختەوەری هێنەر؟**

پان- پزیشکیگەرایی Panmédicalisme ئاماژەیەکی پزیشکی گشتییە، خۆی وەك ئیدیۆلۆژیایەك نیشاندەدات کە هەموو هەزێك بە پزیشکی دەبەخشێت. ئەم تێگەیشتنەی کانت–سپێنقیل لە کاتی شیکردنەوەی

کۆڤید- 19 لە سەسیال میدیای فەرەنسی کاردانەوەی زۆری بەدوای خۆی هێنا. هاوکات لەم تێگەیشتنە پێکدادانێک بەدیدەکرێت لە نێوان تەندروستی و بژێوی. لەو بارەوە دکتۆر عەلی قەلتەرمان بەنموونە بەدنەتەوە کە دکتۆر: بەیارمداوە بژێوەر بم لەبەرئەوەی باشە بۆ تەندروستی. ئەم وتنەی قەلتەر، بژێوی بۆ تەندروستی باش، بووە شیدەکاتەوە کە بژێوی وا بۆ 25 سەدیە مانای بۆ تەندروستیبوون هەیە. ڕەخنەش لە شارستانی ئێستا دەگرێت کە دیدێت تەندروستی بکاتە ئامراز بۆ بژێوی لەکاتێکا ئەو بژێویرییە کە ئامرازی تەندروستییە. ئەبەتە ئازادی، خۆپارێزی و یەکسانیش ئامرازی بژێویرین، کەچی هەموو ئەوانە لە فەرەنسا وڵاوەنراون و تەندروستی خراوەتە جێیان. تەنانەت سیاسیەکانیش وازیان لە گشت بابەتەکان هێناوە و تەنیا باس لە تەندروستی هاوڵاتیان دەکەن. بەقەولی کانت –سپێنقیل لەگەڵ بابوونەوەی تەنگژەی پەتای کۆرۆنا زانست شاشەی تەلەفزیۆنی بۆخۆی برد و گشت زانستیش بریتیبوو لە پزیشکی. پزیشکیش تەندروستی کردە باسی بنەڕەتی خۆی و یەکسانیشیکرد بە بژێوی مرۆڤەکان.

ئەم بیرمەندە ئەو لایەنەی لایسرەوە باسکرا، دیاردەی بایەخدانی زۆر بە تەندروستی، وەک کۆشە دەبینێت. تەندروستی وەک دروستکەری بژێویرێش بە پزیشکی دەگەنەوە و ناویشیدەنێت پان-پزیشکیگرایی. شارستانی ئێستای ئەورووپا، بە پێی بچووکی کانت–سپێنقیل، دەخوازێت لەگەڵ تەندروستیەوە یان پزیشکییەوە، بە جیهان و بە خەمان و بە ئەویتریشەوە گرێماندات. ئەوەشمان پەدەگەیەنێت کە وشەی پان (pan) لە زمانی یۆنانی گشت (هەموو) دەگەیەنێت. واتە چاوەڕوانی زۆری مرۆڤ لە پزیشکی. پان پزیشکی هەموو شتێکی لە پزیشکی دەوێت، نەک هەر تەنیا تەندروستیمان بگرێ بژێویرێش! تەندروستی لەم حاڵەتە خۆی بە دروستکەری بژێوی دەزانێت. ئەمەش ئەدیلەژیا نوێکەی پزیشکی لە ڕەژئاوای ئێستا. سەرباری ئەوەی وترا، پەیوستە ئەوەش بزانین ئایا تەندروستی ئەدیلەژیایەکی نوێیە یان بەرژەوەندیەکی گشتییە؟ بەپێی کانت-سپێنقیل تەنگژەکە ئاراستەی سەرکی چاخکەمانی ئاشکراکرد، ئەمەش ناودێنێت پان-پزیشکیگرایی. ئەم پان- پزیشکیگرایییە ئەو ئەدیلەژیاییە کە تەندروستی دەخاتە سەروی هەموو شتێکانی ترەوە. بەواتایەکیتر، ئەم پان-پزیشکیگرایییە لەگەڵ پزیکشییەوە تەندروستی لە سەروی گشت بەهاکانی تر دەبینێت: بژێوی، ئازادی، خۆپارێزی، دادپەروەری. ئەم ئاستییە وادەکات هەموو شتێک ،نەک هەر چارەسەری نەخۆشی کە شتێکی ئاساییە تەنانەت کارگەی ژیانی کەسی و کەمەڵەیتیش،

بکەوێتە ژێرکاریگەری پزیشکییەوە. ئەمەش شتێکی ناڕەوایە. کەنت-سپێنقیل دەڵێت: "نامەوێت مەجبوورکرێم بە بایەخدان بە خەم. پێویستم بە ئەوانە هەیە لە ماڵی بەساڵاچوان کاردەکەن. پەیوەندیکردن بە کۆڤید- 19 بەمرم وەک لەوەی لە ماڵی بەساڵاچوان یان لە هەر شوێنێکی تر پێنج یان دە ساڵێک بمێنمەوە. ئەگەرچی دەنیام خەڵکانێک حەز بەم قسانەناکەن". تەنانەت گازندەی ئەم سیستەمە تەندروستیە تازەیش لە فەرەنسا دۆکات کە ڕەگەری لەوە دۆکات قسەی خەمان بکەین. بۆیە دەبێت بە هەستیارییەوە مامەڵە لەتەک ئەم سیستەمە تەندروستییەدا بکەین.

ئەوتا بە دکتەر دەوترێت: دکتەر غەمبارم، ماندووم، ناڕەحەتم : ناتوانن شتێکم بدەنێ تا چاکبمەوە؟ بەپێی کەنت–سپێنقیل، غەمباری، ماندووی، ناڕەحەتی بەشێکە لە مرۆڤ، لە مرۆیبوون بریتی نییە لە نەخۆشی. چۆن پزیشکی چارەسەرماندەکات؟ ئەمەش بە خێی پرسیارێ و ووبەووی پزیشکی دەبێتەوە. هەر تایبەت بەم لایەنە کەنت-سپێنقیل لە لەدوانێک لەگەڵ Le Télégramme نموونەمان لەسەر ئەو وێنەیەی Sempé بەدەستێتەوە کە ساڵانێک لەمەوبەر لە یەکێک لە گۆڤارەکانا بینیویەتی. وێنەکە کێسێیەکە کە لە ووی دەرەوەی بە شەوازێکی جوان کەشراوە و لە ناوەوەش ووگومەزێکی بەتاڵی هەیە تەنیا ئەوە نەبێت کە لەبەردەم میحرابێکدا خانمێکی بچووکی میهرەبان وەستاوە و نوێژدەکات و دەڵێت:"" خواگیان، خواگیان من متمانەیەکی زەرم پێتە تا ئەو ئادەیەی کە دەمەوێت بە دوختەرەکەم بانگتبکەم"".

کەنت–سپێنقیل لە میانەی لەدوان و گفتوگۆکانی گومانناکات پزیشکی باشترین شتە و ڕەنگە چاکترین بڕختیش بێت لەبەردەم سەردەمەکەمانا، بەڵام داوامان لە پزیشکی ئەوە نییە کە جێگای سیاسەت، ڕەوشت و ڕەحانیەت بگرێتەوە. لەبەر ڕەشنای بەچوونەکانی خێی ئەم فەیلەسوفە فەرەنسییە بە چارەسەرکردنی نەخۆشیەکانی کەمەگەی ئەستای فەرەنسی دەڵێت: پتر پشت بە سیاسەت دەبەستم تا پزیشکی. بە ئاڕاستەکردنی ژیانیشم زەرتر پشت بە خەم دەبەستم وەک لە پزیشکەکەم. تەندروستی بە سامان باشترە لە سامانی بە تەندروستی، ئەم قسەیە جارجار دەوترێت و زەر لایەنی ڕاستیشی تیایە، بەڵام پزیشکی گرانە و لەگەڵ کاتیشا گرانتریش دەکەوێت. لەم بارەیەوە، تایبەت بە تەندروستی، ئابووری ناتوانێت بە تەنیا قسە بکات، چونکە پزیشکیش قسەی خێی هەیە. ئابووری پێویستی بە بودجەتە و ئەویش پێویستی بە بژاردەیە. لەکەتایشا کێشەکە پەیوەندی بە هەمووانەوە هەیە و پێکەوەش دەبێت چارەسەریبکەین. هەر ئەوەش کە پێیدەڵێن دەمکراسیێت. بۆیە ئەم بیرمەندە فەرەنسییە لە دەمووختی کۆرەنتینەکە دژی دیکتاتۆریەتی پزیشکەکان وەستایەوە. ئەو دەزی کۆرەنتین لە فەرەنسا دروستیکرد

سەستەمی تەندروستی ووبووی یەک کردەوە. ئەمش پاڵنەری بۆشك لە گفتوگۆکانی ئەم فیلەسوفە بوو. دەزگە هاتئارا گشت شتەك بە تەندروستیەوە گرێدرا. تەندروستی و بەختەوەری یەکیانگرتەوە و پێکەوە ئەویان سازان کە پێش تەنگژەی کۆڤید -19 نەبوو. هاوکات لەم تەنگژەیە زانایان و تەندروستی کۆتنە بەری پشتەوەی گشت گفتوگۆکانیتر. ئەم تەندروستیە ئێستا بەهایەکی باڵای بەدەستهێنرا و ئێستەش هەرشکردنەسەری.
ئایا تەندروستی ئەوەنە گرنگە کە ئەمە خەمان تەسلیمی پزیشکەکان بکەین؟ نەخێر سیاسەت بیاردەدات. سیاسیەکان دەبایە گوێ لە پزیشکەکان دواتر ئابووریناسانیش بگرن. شتەك هەموو پێکەوە بیکەن و پێکەوە بیاریتیابدەن، ئەوشە کەمێگەی دەمۆکراسی. نەك وەك ئەوەی بینرا کە پزیشکەکان، کارمەندی تەندروستی، لە رادیۆ و تەلەفزیۆنەکان واقسیان دەکرد وەك بڕیت هەموو شتەك لە دەستی ئەواندایە و سیاسەت بیاریتیانادات. ئەمش تەنیا لەبەرئەوەی پتاکە تەندروستی خستە پشیپشەوە و پزیشکیشی لەبەر چاوشنای دانا. سەسیال میدیای فەرانسیش خەی زەر پووسارقاکرد.

## لە جیهانا شتی زەر لە کۆڤید- 19 سەرکیتر هەیە

کەنت-سپەنقیل لە لەدوانەك لەگەڵ Le Télégramme ئاماژە بوو دەکات کە کۆڤید- 19 لە فەرانسا 20000 کەسی کوشتوە( ئێستا گەیشتە 30 هەزار و 451 کەس) و زەربەشیان لە بەساڵاچووەکانن. ئەم ژمارەیە زەرە و غەمبارئامێزیش، بەڵام خراپ نیەیە ئەوە بزانین کە ساڵانە 600000 کەس لە فەرانسا دەمرێت، 150000 کەسیش بە نەخۆشی شێرپەنجە دەمرێت، ئەی بە ئەم مردانانە باسناکرێت. بە ئەم بزیهاتنوەیە بە کۆڤید- 19 نەك 600000 مردووەکە؟ ئەمە جگەلەو چەند میلیۆن منانەی لە جیهانا ساڵانە بە بەدخەراکی دەمرن کە ژمارەیان 9 میلیۆنەك تەدەپەڕێنێت. جگەلەو هەزارانەش ساڵانە بە نەخۆشی ئەلزهایمەر دەمرن.
کەنت-سپەنقیل گومانناکات، ئەم پتایە ترسناکە و ڕەنگە ژیانی میلیۆنەهاش بخاتە مەترسیەوە بەس ئایا شتی ترمان نیەیە جگەلەم پتایە بە باسکردن؟ کۆشەی تریشمان هەیە با فەرامۆشینەکەین (کۆشەی کۆچبەران، کۆشەی تەکچووونی ژینگە و…). بەیە ئەم پتایە ترسناکە بەس کەتای جیهان نیەیە. کۆوابەت پۆیستناکات ژورنالیستەکان هەندە گۆرێکەن. سەبارەت بە سەزداریشمان بە قوربانیانی کۆڤید- 19 ناکرێت لە سەزداریمان بە کۆشەی کۆچبەرەکان زەرتر بێت یان ئەوانەی دووچاری شێرپەنجە بوونە، کە لە ئێستادا ژمارەیان لە فەرانسا و لە

جیهانا لە زیادبوونداید.
کەنت- سپەنقیل لە لەدوانەك لەتەك لەکە lecho باس لەوە دەکات کە لەکاتی خەیدا پەتای "هەن کەنگ" لە ساڵی 1968 بووە هەکاری کوشتنی میلیەنەها کەس و ئەو هەڵایشی بەنەکرا وەك ئەوەی ئێستا بە کۆڤید-19 دەکرێت. پەشتریش پەتای "ئاسیاوی" لە 1957-1958 بە هەمان شێوە خەڵکەکی زۆری کوشت و بیریشچوەوە. پەدەچێت، بەبەچوونی کەنت-سپەنقیل، سێ هەکار هەبێت کە شێوەی مامەڵەی لەگەڵ کۆڤید- 19، لەچاو پەتاکانی پەشوو، گۆڕیوە. هەی یەکەم جیهانگیرییە ،ئەبەتە بەدیوە میدیایەکەی. ئەم لایەنە هەکارە کە ئەمە زوو زوو لەناو هەوداوەکانی ئەم پەتایە بین و بەووردیش لە هەژڕی مردنەکان لە وەاتان بەئاگابهێنرێین. لەڕە با ئەوەمان بیرنەچێت کە بە ئەم بیریارە جیهانگیری دروستکەری قایڕەسەکان نییە. تاعونی ڕەش لە سەدەی 14 نیوەی ئەوروپای کوشت و ئەو دەمە جیهانگیریش بوونی نەبوو. هەرچی هەی دووەمە خەرایییە لە بەدەستهێنانی زانیاریی. سەرئەنجام کەنارکردنی مەرگ لەم هەوە دوا هەیە. ئەم پەتایە ئەم کەنارکردنەی مەرگ پەسەندناکات. پەتاکە مەرگی بیرخستینەوە و هەناشیەوە نەو باسکانمان. بەمجەرە دەشێت بڵێین کە مەرگ پەش کۆڤید- 19 لەبیرکرابوو. هەر بەگشتیش مەرگ کە باسدەکرێت یان بیریلەدەکرێتەوە دواتەر وردە وردە ونەدەبێت و ئەو دەمەش کە نزیکدەبێتەوە ترس لە مەرگ دەستپەدەکاتەوە.

**تەندروستی تاك یان ئابووریەکی؟**

تەندروستی سەرووی ئابووری نییە. ئابووری خراپ دەزی کەمەایەتی و تەندروستی خراپ دروستدەکات. هەژاریش ترسناکە و لە کۆڤید- 19 زیانبەخشترە. لەم تەنگژەیە ئابووریناسان زەر قسەیانکرد ،تەنانەت پتر لە پزیشکەکانیش، بەڵام قسەکان چی بوون؟ چ ئاقارەکیان وەرگرت؟ لەم بارەیەوە ئەوەی پەیوەندی بە کۆڤید-19 وە هەبێت ئەوەیە کە، بەاوبوونەوەی پەتاکە بووە هەکاری تەکچوونی شیرازەی ئابووری وەاتان. کاردانەوەکەی لە وەاتانی هەژار زەرتربوو. پەتاکە نابێت ببێتە هەکاری بایەخدان تەنیا بە تەندروستی. واتە ناکرێت بودجە هەمووی بە تەندروستییەوە تایبەتبکرێت، چونکە ئابووری بەرگەی ناگرێت و دادەمێت. بەیە کەنت-سپەنقیل لە لەدوانەك لەگەڵ ماپەەی کات (Le Temps) لەسەرکەوە گومانناکات هەموو دەمرین، لەسەرکەی تەوە گوماندکات هەموو بە کۆڤید- 19 بمرین. هاوکات ئەوەش دەڵێت: لەگەڵ ئەوەشدا کە ەام کەچی ناترسم بەم قایڕەسە بمرم. ترسی من زەرتر لە نەخۆشی ئەلزهایمەرە. تووشی ئەم قایڕەسەش ببم پەموایە

تێدەپەڕنم. جا بۆ دەبێت بترسم؟ ئەوەی ڕوایکردوم تەندروستیم نییە دەزی لاوانە. بەهۆی ئەو داماننە ئابووریی کارەنتینەکە هەنای لاوان بۆ ژیرکی دەدەن ئەوش لەگای بکاری و کەوتنەژێرباری قەرزەوە. قوربانیدان بۆ لاوان لەپێناوی تەندروستی بەساڕاچووان کارێکی نابەجێیە. ئەوەی باوە ئەوەیە کە بەساڕاچووان لەپێناو منااکانیان قوربانیان بۆ ژیانی خۆیانداوە کەچی بەهۆی کارەناقایرسەوە شتەکە پێچەوانەبووەوە. ئەمە وادەکات بوترێت کە سیستەمی پزیشکی پێویستی بە بودجێتە و ئەوش کاتێك دەبێت کە ئابووری لە بوژانەوەدا بێت. ئەمش لەو سەرەوە دەمانخاتە بەردەم قەرزێکی زەرەوە کە دەبێت منااکانمان بیدنەوە.

بەپێی ئەوەی لایسەرەوە باسکرا، بایخدانێکی زۆر بە تەندروستی ناکرێت لەسەر حسێبی ئابووری بێت. پێویستە تەندروستی و ئابووری پێکەوە بەهەندوەرگیرێن. هەژاری لە قایرسکان زیاتر بکوژێ. ناشێت دژایەتی پزیشکی و ئابووری بکرێت. پزیشکی تێچوونی زۆرە و لەسەر ئابووری گران دەکەوێت. بۆیە پزیشکی بە ئەوەی تەندروستیەکی چاك دروستبکات ئابووریەکی بوژاوەی پێویستە. ئەمە وادەکات ئەم فایلەسوفە پێیوابێت کارێکی ناڕەوشتی نییە قسەکردن لە تەندروستی شانبەشانی قسەکردن لە پارە. تەنانەت ماپێی ناوبراو ئەوش بە کانت-سپێنقیل دەڵێن : زۆر دوور نییە بەو تاوانباربکرێن کە بایخ بە ئابووری دەدەن لەبەی بایخدان بە ڕوحی مرۆڤکان. ئەمە لەکاتێکدایە کە کانت-سپێنقیل پێوایە پزیشکی تێچوونکی گرانبەهای هەیە. بە ئەو مەبەستە پێویستمان بە ئابووریەکی بووژاوە دەبێت. کەی کارەنتین کۆتای دێت؟ ناشێت تەنیا بایخ بە ئامارە پزیشکییەکان بدرێت ،پێویستمان بەویە کە بایخ بە ئامارە ئابووری، کۆمەڵایەتی، سیاسی و مرۆیکانیش بدرێت. تێچوونی پزیشکی لە زیادبوونە و ئەوش داوای ئابووریەکی بەهێزمانلەدەکات. ئەم ئابووریش دووچاری قەرزکی زۆرماندەکات و ئەمش کاردانەوەی ئابووری خراپ لەسەر لاوان دادەنێت. لەم بارێیەوە کانت-سپێنقیل درێژە بە قسەکانی دەدات و دەڵێت: پیرەکان لە فەرەنسا، هەندەی حاڵیبووبێتم، زۆرتر لەبارەی ژیانی ئابووری منااکانیانەوە نیگەرانن تا مردنی خۆیان بە پێتای کارەنا. هەرچی خودی پیرەکانە بە خۆپاراستنیان لە مەرگ، بەم پێتایە، خەکارەنتین و گۆشەگیرییان هەبژاردوە. بەس ئەم هزرەقانە ئەوشمان وەبیردەهێنتەوە گەر وابوات کارەنتین مەترسیە بەسەر ئابووریمان و بەسەر ئازادیەکانیشمان. کەواتە ئایندەی منااکانمان لە فەرەنسا لەژێر هەڕەشەی ئەو تەنگژە ئابووریە دایە کە کارەنتین دروستیدەکات. هەر

لەبەر ئەوە لەگەڵ قوربانیدان نییە بە لاوان لەپێناو بەساڵاچووان یاخود بە ئازادی لە پێناو تەندروستی. تەندروستی لەم دوو شتە جیادەکاتەوە: ئابووری و ئازادی. وەرای ئەوە، پێویستە ئاماژە بەوەش بکرێت کە تەندروستی بەها نییە، باشیەکە لە باشکان. بەهاکان خاڵك دەیانناسنەوە: دادپەروەری، خۆشەویستی، سەخاوەت، بوێری و ئازادی. بەیە ئەم بیرمەندە لەم لەدوانە دانبەوەدا دەهێنێت کە ئامادە نییە قوربانی بدات بە ئازادی لەپێناو تەندروستی. کەنت-سپەنقیل بە ئەوەی ئەم لایەنە زەرتر ڕووبکاتەوە لە لەدوانێك لەگەڵ فرانس ئینتەر France Inter نیگەرانی خۆی لەبارەی قەناغی پاش پەتاکە نیشاندەدات، بەڵام دژی زەدەییە لەو قەناغە بەناوی تەندروستییەوە. شتێك لە ئەستادا بەناوی تەنگژەی تەندروستییەوە دەبینێت بەس ئەم تەنگژەیە کەتای جیهان نییە. ئەم تەنگژەیە ناشێت زیانمان تێکدات و ئەو بایخە زەرەی بە تەندروستی بەساڵاچوانیش دەدرێت پێویستی بە پارەیە و ئەوەش وادەکات قەرزەکی زەر لەسەر دەوڵەت کەببێتەوە. قەرزەکەش لاوان لەیزەرەرمەندن. لەرە و بە کەتایەهێنان بەم بەشە دەپرسین: تەندروستی یان ئابووری؟ تەندروستی یان ئازادی؟ ئەو دوو پرسیارە کە بەهەی لەدوانەکانی ئەم بیریارەوە دروستبوون بەرەو ئەوەشمان دەبەن کە بڵێن: لەگەڵەین پزیشکەکان سیاسەتی وڵات ببەنەوە یان بەپێچەوانەوە؟ لەگەڵەین لەم جەرە کاتانەدا ئابووریناسەکان ڕەنومای سیاسییەکان بکەن یان پزیشکەکان؟ ئەم لایەنانە لە بەشی دواتر دەیینەوەسەری.

-_____

**سەرنج: لە بەشی دواتر ژمارەکان بەسەریەکەوە بەردەستدەخەین.**

---

# چیتر بەت ناخورێنم نیشتیمان … کەشش محمد

من نیشتیمانێکم هەیە، ڕاستی هەر هی من نییە، هی منەو کەسێکی تر کردوویەتی بەموڵکی خۆیی و لەسەرخۆی ڕەقەم کردووە، واملهاتووە بە تفەنگێکی کالیبیری دوو لووڵەیەوە فیشەك دوای فیشەك بتەقێنم

بەناو چاوی نیشتیمانەوە، دواتر ئاکامە سەر دەریایەک ئاوە بکەم بە نیشتیمانم، دنیام کە لاوەش ناعەجمم، نیشتیمانم کە دەبینم بەبەرچاومەوە بەفیدەچێ، خەساردەبێ، وێران دەبێ، دەریاکە جەدەهەم و ئادکامە، زەمینکی تر کچی نایبینمەوە، دەریایکی تر هەر نابینمەوە، ئەم نیشتمانە تووشەش لەم نابێتەوە، لەرە وەختکی زەرم لەم نیشتیمانە کەئابێیم بەسەر و تەمەن برد، ئەبەق بووم، هەمووی بەفیڕە و وێران چوو، زەر سەیرە ئەم نیشتیمانە تەشمان هەدا هەر بەهەشتییە!
هەموو مەشک و بوونمان کردووە بەدەمی ئەم نیشتیمانە، زەر عەنتیکەیە بەکەشەی دەروونی کردوویەن، نیشتیمانمان بە چییە لەم بەتاقەتیە و قەسیدا ئاوک نەکا بەو ئاگرەی دەمان؟
نیشتیمانی داماو، خەت داماو مەکە، نیشتیمان کە خەت داماو ئەکەیت حەجمی زلیەتیت زەر بچووک ئەبێتەوە، چیتر دەم لەسەر سینگت دانانەم، چیتر بەرەو ڕووت نایەم، چیتر دەستت لێنادەم و خەمت پەوە نالکێنم.
ئیکتیفا بەهەموو شتکەوە ئەکەین، نیشتیمان نەبێ، لەبێ نیشتیمانی فرمێسکمان وا قەتارەی بەست، لەم نیشتیمانە سەمەرەیە خەریکە هەناسە بەلاشکەمان نامێنێت و تووتر هەناسە دەدەین!
نیشتیمانی من و هی من نەبوو، ئەو پەیقانەی کە لەزارمەوە بێت دەژنم، زەر بەلاری دەیژنم، بەیە لەرە بەبێ دووەی بەسەرتا دەم، ئەی نیشتیمانی بێ خەت نەبوو، بێ منیش نەبوویت، کەمک زووتر پەم ڕابگە، ئەو دەنگە مەیلەو سەوز جەرگییە مامزییە کە هەتبوو، ئەستا لەم گەڕاوە بێ دەنگکی بەزی چەووچاو عەسەلی، دەستی ڕاستیشم لەباوەشت کشاندەتەوە و بەدەستی چەپیشم چیتر بێت ناخورنم، کاتک کە لێت دووردکەومەوە هەبەستک لەناومدا پەیدا دەبێ، بەرکی تەنیایم دادەدەت!
چیتر سەرنجت لێ نادەم و بەبژن و باڵای کەلاکتا هەنادەم، شەوێت بەدینەاکەم و ونی دکەم، بەقەتاجی وەنەش نایەتەوە یادەم، لەوەژەوەی دەرگات لەسەر کەم کردووم، خەونکانم بەنی تەزیان لێ دێت، ئاواتکانم بەنکیان گرتووە کە لەنگی مارمێلک دەچن.
گلەییم لێ مەکە ئەی نیشتیمان چیتر ناتخورنم، چیتر بەمانەوەم هەوای نووسینکانم بێت هەمانسی نابنەوە، زوو زوو شەوێکی کەلەقیان پەدەدەم تا نەچیتەوە بەگژ خەتدا، نامەوێت بمێنمەوە بەڵام کە هەشتم ئەوکات دەتەمانسنم!
بێ لەمەودوا بەدەستی لای ڕاستم سەیرت ناکەم، بەدەستی لای چەپم کە سەیرم کردی مەڵێت لێ ئەکەم، کە لاشم بردی تفکت نەزری گەردن ئەکەم.

ئ‌ی نیشتیمانی بە چ‌ووچاو، ل‌ەر زەر ل‌ەناو بەدەنگیەکی قووە و ئارامیەکی درەژدا خەسام، تا سەرم چوو هەناسەشم بەستای!
خەریکە بارمان پە دەکەی، جەی خەو و خەراکمان پە لەژ و تەخت دەکەی، نازانین لە بەلەزیی خەمانە بە نیشتیمان واهی دەمانگوزنەت، یان لە نیشتیمان بارکردن و سوارکردنی خەمانە!
چیتر گلەیی مەکە، چیتر ناتخورەنم.

---

# قەوارەتان پیرەز... پشکە ناکام

..... هەرەمەکی داتەپیو ، دەسەاتەکی چەتە مەش بە لایا بەوا گیرفانی ئ‌گ‌ەە شتەکی دەستکەوە ، حکومەتەکی دابەستە بەس سەری رازی بوون رائەوەشنە و بەرد قسە بکا وەزیرەکانی نوتق ناکەن مەگەر لە مەتبەخەکانی ماەەویان، پارلەمانەکی کارتەنی بە دەستبەرزکردنەوە و معاشەکی چەور وەک چەوری سفرەکانیان ، گەر جار و بار وورتە وورتە یان بەەەبەەەکی لەوە بە هەر رەژەکە و لەگەە معاشا گلەیی و رەخنە هەر لەبارگای حیزبەکان ئەمننەوە ، ئابووریەک کەس نازانە چ سیستەمەکە ، رەژە سەربەخە ، رەژە وابستە ، تاوە فیدرالی و دەمەکی تر هەرەمایەتی، کەرتی تەندروستی رووخاو ، خوەندن و پەروەردە لەئاستی سفر گەر لە ژەرەوە نەبە ، ئاست و ستانداری بژەوی خەەک ناکرە بەروارد بکرە بە "سەمان" ، تویژەک مەمرە مەژی و توەژەکی تر لەسەر قاسەی داهات و قووتی خەەکی بە دەرامەت ئەژین ، جەندرمەی تورکی لە سەیتەرە لەگەە برا پاراستنەکانیان داوای هەویە لە خەەک ئەکەن .....ئەمانە و دەیان نمونەی تر دیمەنی ئەمەی ئەویە کە پەی ئەەەن " قەوارەی هەرەم "!!!کە جگە لە نگبەتی و نەهامەتی چی تری بە ئەو خەەکە ئاسایی داماوە نەبوە و نابە ، هەرەمەک بەناوی خەەکی کوردەوە بودجەی ئەخورە ، دزی لە ئەکرە ، سوپای داگیرکار ی وەک تورکیای لە جەنشین ئەکرە و خیانەتی نیشتمانی بە نوەژی نیوەەە لە ئەکرە ، موچەی خەەک ئەخرەتە بری قەرز و دزی بنەماەەیەک هەردەم لە هەموو سەنگەرەکا بوون تەنها سەنگەری خەەکی کورد و بەرگری لەی نابە ، قەوارەیەک لە لایەن کەمەەەک مافیای خاوەن هەەگری تاج و نەجمەی ئاش بەتاە وەک حەصانەیەک بەکار بە بە برسی کردن خەەک ، دزینی بودجەی خەەک ، مەحروم کردنی خەەک لە داهاتی خاک و نیشتمانی خەی ، لووش یانی ئەو پارەیەش کە لە بەغاوە

بە خەک ئەنردرەت ، خەشنەش کردنی هاوکاری بەغا و خەرخوازان لە بەرنگار بوونەوەی کەرونای دووەم ، چونکە لای بەندە دەسەاتی هەرەم کەرونای یەکەمە... ئیتر کاتی ئەوە هاتوە کە بپرسین : ئەم قەوارەیە شەە و لەعنەتی بە خەک زەرترە یان خەر و بەرەکەت ؟ بە بە وەستان و بەبە گومان شەە و نەگبەتی و هەژار بوون و سووکایەتی نەتەوەیی و هاووەات بوونی ئەوەنە زیاترە کە ناپورە وەک شاخ و چاە ، هەر رەژەکی تەمەنی بوونی ئەم قەوارەیە خەک زیاتر ئەکەوەتە قوایی نەهامەتی و بە ئومەدی لەسەر هەموو ئاست و بوارە جیاکانا و دەرباز بوون لەیان ئاسان نابە و مەترسی ئەوەش هەیە کە بوونی ئەم قەوارەیە بەم میتودە مافیانەیەی ئەستای لەبەردەوام بوونی و درەژیان بە تەمەنی بگەینە رەگەیەکی داخراو و مانەوەی رژەمەکەی هەولەر / بارزان ببە بە ئەمری واقیع و هەتا مابین بەین ئەم نانە بەو ەنە !!

بەام خەشبەختانە ئەستاش نەچوە بچە ، سەرەای هەموو مەشەقەت و زەحمەتە ، سەرەای هەموو دژایەتەکی دەسەات بەرامبەر بە خەک ،ئەمەی خەکی سلەمانی پەویست ناکا چیتر باجی بە ئەقڵی ژەر چەتری قەوارە بەین ، جیتر دەستەوسان دانەنیشین چاوەرە بین وەک خەر و سەدەقە لە لایەن ئەو بنەماەیەی بە " صەرە" ناومان ئەبەن مافی بژەوی خەمان لە داهاتی خەمان وەربگرین ، حیزب و پاشکەکانی ئەو دەسەاتە کەیفی خەیانە چەن ئەوانەن دەسەاتی مافیای کوردی ، خەکی سلەمانی لەوەتەی هەیە باچی یاخی بوون و هەوەستی خەی ئەیا ،ئەمجارە بە پرەژەی " بە هەرەم کردنی سلەمانی " کە مافەکی هەم دەستووری و هەم ئیداری و هەم یاسایی خەیەتی کە شارەکە بەیەک دەنگ و دەنگمان بخەینە سەر دەنگی یەکتر بە ئەوەی پایتەختەکەی بابان خەی بەیار و مافی چارەنووسی خەی دیاری بکا کە بە هەرەم کردنی شارەکەیە، خەمان خاوەنی داهات ، بودجە ،بژەوی خەمان بین ، بەمەش نە دەستدرەژی ئەکەیە سەر کەس و نە مافی کەس ئەخەین ، بە پچەوانەوە ئەمانەوە مافی خەمان لە شارەکەی خەمانا پراکتیک و جبەجە ئەکەین ، سەیرە بنەماەیەک ئەجیندا و مەرامی خەی بسەپنە بەسەر هەموو هەرەما !! بەام ئەمە لەشارەکەی خەمانا نەتوانین خەمان ساحبی خەمان بین و قەتیس ماوی یاسا جنگەیەکانی بنەماەیەک بین ؟ بە؟بنەماەیەک ببە و بکوژی هەرەم و قەوارەیەک بە ، بەام ئەمە لە شارەکەی خەمانا نەتوانین چنمان ئەوە وا بژین کە ئەمەش خواست و هیوا و نهەنی دەی نزیکەی یەک ملیەن و پنج سەدهەزار کەسە ... ئەمە نامانەوە چیتر لە ژەر ناوی ئەمری واقیعی قەوارە ویەک پارچەیی هەرەم باجی کەساسی و بە دەسەاتی بین و خەکان و کەسانکی تریش هەر بەناوی یەک پارچەیی هەرەمەوە پاشا

ئاسا بژین و فەرموون ئەوش مژوو بزانین کاممان بە بەرنگاری لە کورد و مافی تاکی کورد زەرتر زیاترمان کردوە ،، کاممان لە سەنگەری نیشتمان پەروەریا خوەناوی ترین ؟! وەلامەکە قورس نیە ، چەن رۆژکی تر یادی 31/ی ئابە..... قەوارەتان پیرۆز.....

---

# شیری ەش ... نوها مەحوی

شیری ەش شیری سنگی ژنکی نوسەر کەهمیشە نەنکی ئاگاداری دەکاتەوە کەخەم نەخوات .چونکە هەرچەند خەم بخوات شیرەکەی زیاتر دەترشەت.. خانمی نوسەر هەرچی دەکات ناتوانەت لەبیری بکات کە شیرەکەی چەن دەترشەت و ەش هەدەگەە.
ئەم کتەبە چیرەکی ململانەی ژنکی نوسەرە لەگەە "خود" ناجەگیرەکانی ناو خەی ,نەوان ئەو ژنەی کە دەیەوەت ئازاد بەت و لەهەر شونکی زەوی ویستی بژی و هەرگیز جەگیر نەبەت. بەام قەدەر وادەکات هاوسەرگیری بکات لەکاتکدا پەشتر هەرگیز نەی ویستوە هاوسەرگیری بکات و جەگیر بەت. بەهەکاری ئەوەی هەمیشە کتەبەکانی بەهاوسەری خەی داناوە, پەشی وابوە هەرگیز پیاوەک ئامادە نیە بەتە هاوسەری دووەمی ژنەک.
یەکەم جار کە ئەم کتەبەم خوەندەوە 2 ساە پەش ئەستا بوو, ئەوکات منیش وەک نوسەر پەم وابوو, کەهەرگیز ناتوانم دەست بەرداری ئەو ئازادیە بم کە لە تەنهایدا هەیە, بەام رۆژک عەشق بەردەرگای دە دەگرەت وداگیری دەکات, ئەوکات دەبینە داگیرکراوەک کەمەعشوق هەموو بونمان دەبات,لەگەە ئەمشدا ئەوەی کەنابەت بیبات, یان ەاستر بەم ئەوەی کەنابەت بهەین بینات(ئازادی)ە لەعەشقدا, دەبەت هەردوو عاشق و مەعشوق لەعەشقدا ئازاد بن ئەگەر وانەبەت ئەوا عەشق مانایەکی نامەنەت. ئەگەر ئازادی و عەشق بەیەکەوە بون, ئەوکات بەیەکەوە بوون لەگەە مەعشوق دا ئاسانتر دەبەت نوسەر لە ەمانەکەدا بەم شەویە پەناسەی خەی دەکات(من نوسەرم, من کچەریم, من جیهانیم, من عاشق سفیگەراییم, من ئاشتیخوازم, من ەوەکیم )لەهەمان کاتدا ژنیشم
نوسەر لە ەمانەکەدا دەکەوەتە شەن وکەوکردنی "خود"کانی ناو خەی لەهەمان کاتیشدا دەکەوەتە شەی ئەو بەشانەی خەی کەهەریەکەیان بەجیا ئەیانەوەت ئەو بەکاربهەنن و ببنە دەسەاتداری خودی گەورە..

)لەوانەش هەموو ژنێک لە ناو حەریمێکی بچووکی ناوەوەی خۆیدا بژی و هەر ئەو دژبەیەکی و ناتەبایی و نەگونجانەی نەوان خودێ ناکۆکانی ناو خەمان بێت, کە بەتەواوی بمانکات بە خەمان )
هەرجارەو بەپێی سیستەمێک لەگەڵ ژنە پەنجەیەکانی ناو خۆی هەڵسوکەوت دەکات, جارێک پاشایەتی, جارێک دیکتاتۆری لەکەتای دا دیموکراسی دێت بەڵام دیموکراسیش تەختێک نیە لێ گوێ.
لەگەڵ مانکەدا بەر ژیانی زەربەی ژنە نوسەرکان دەکەوین, ژیانی ژنە نوسەرکان و پەیوەست بە هاوسەر و منداڵکانیان دەخوێنینەوە..
پەیوەندی ئەو ژنانەی ژیانی خۆیان کردە قوربانی تا هاوسەرکانیان بنوسن, یان ئەو ژنانەی بەڵدایک بونی منداڵکینا ئیلهامیان بە هاتەو بونە نوسەری بەناوبانگ ..وەک نوسەری زنجیرەی(هاری پۆتەر ) کە دوای لە دایک بونی منالی یەکەمی دەستی کرد بەنوسینیکرد
نوسەر لە گەڵ مانکەدا بەردەوام لە دەڵاوکەدایە سەبارەت بە هاوسەرگیری و منال خستنەوە.. باس لە سەنیا ی هاوسەری تەستەی دەکات, سەنیا نوسەر نەبوو بەڵام ئەوپەڕی هەوڵی خۆیدا تا هاوسەرکەی بنوسێت ئاگای لەمنداڵکان ئەبوو, ئەیبردنە دەرەوە تا تەستەی بەزارنەکەن.. بەڵام کوا…؟ کوا ناوی سەنیا کوا رەز و تەقدیر بە ئەوژنە,من بەش بە حاڵی خۆم بەهەی ئەوەی تەستەی کەڵەکەتاییکانی ژیانی دا ویستی زەوی و زارکەی ببەخشێت بە هەژاران و سەنیا ڕازی نەبوو وام زانیوە سەنیا غەدری لە هاوسەرکەی کردوە بەڵام پاش بەاوبونەوەی یاداشتکانی سەنیا ئەوکات زانیم سەنیا کە بوو, سەنیا چی کرد..
ئەی ئەگەر پێچەوانەوە بوایە? سەنیا نوسەر بوایە هاوسەرکەی چی بە دەکرد تا بنوسێت..?
کەم نین ئەو ژنانەی کە بە ژیانی هاوسەرگیری دروست نەبوون, بەرگەی ژیانێکی لەو جۆرە ناگرن
نمونەی ئەوان سەلفیا پلات کە سەرباقی هاوسەرگیری هەر بەردەوام بوو لە نوسین پاش ئەوەی لەگەڵ هاوسەرکەی کۆشیان بە دروست بوو, هاوسەری سەلفیا سەرباقی هەبوونی دوو منال لە سەلفیا ,لەگەڵ ژنێکی تر پەیوەندی هەبوو شەوێک سەلفیا بانگی دەکاتەوە بە ماڵەوە تا دوبارە دەست پێبکەنەوە, بەڵام ئەو دەڵێت کە ئەو ژنە دووگیانە. پاش گەشتنی ئەو سەلفیا نانی بەیانی منداڵکان ئامادە دەکا و لەژورەکەیان دای دەنێت دواتر دەرگاکان دادەخات و گازی چێشت خانەکە دەکاتەوە و ئارام ئارام هەناسەدەمژێت و کەتای بەخۆی دەنێت.
ژنێکی نوسەر واتە چی..? ژنێک عاشق بە کتێب ژنێک کەلەگەڵ بونی مەرگێکب دەژی
بەڵی هاوسەرگیری ئەم ژنە نوسەرە چۆن بێت?

لەگەڵ پیاوی ناو کتێبەکان عاشقی پیاوێکی دیکەش دەبێت, لەگەڵ پاڵەوانەکەی خەیاڵی, پیاوێکی دیکەش دەکاتە پاڵەوانی خۆی..
وەک کەچەڵ ئەبوبەکر دەڵێ پیاوە کاغەزیەکان, عاشقترن لە پیاوە گۆشتینەکان.
ئەگەر هاوسەری ژنەکی نوسەر بزانێت پێش ئەو ژنەکی دەداری تێستەی بوو,
یان جەندین شەوی لە ژورەکەی "کافکا "دا بەسەربردوە و کافکا دەی داوەتەوە و بەیەکەوە بەداربوون و بەشقامەکانی پراگ دا پیاسەیان کردوە.
بەڵی ئاسای بێت بە پیاوێک هاوسەرەکەی دەی بە پێستەکی تازەی فەیسبوکەکی نوسەرێک بکرێتەوە ,کەیەکەکە لە چیرۆکە کۆنەکانی و کاتی خۆی لەقەناغی زانکەدا خوێندویەتیەوە و ئێستا کە دوبارە دەیخوێنێتەوە شادیدەکات .
ئەی ئەگەر ژنەکی نوسەر ببێتە دایک ,ئاگای لەپیاوەکەی خەیاڵی و پیاوەکەی تەنیشتی بێت
چاودێری منداڵی یەکەمی کە(کتێب )ە و لەگەڵ منداڵەکەی باوەشی دەکات.
ئەلیف لە چاوپێکەوتنێکدا پسیاری هاوسەرگیری لێدەکرێ…
وەڵامی ئەو ئەوە دەبێت کە من هاوسەرگیری ناکەم ئەگەریش بیکەم لەوانەیە لەگەڵ پیاوێک بیکەم کە پێشتر هاوسەرگیری کردبێت و منداڵی هەبێت بۆئەوەی منداڵەکانی بەخۆبکەم..
پاش ماوەیەک کە وتارەکە بۆاو دەبێتەوە بە ناونیشانی بە تاسەی بون بە باوژنم بۆاو دەبێتەوە.

(کایەی ئەدەب هیچ جیاوازیەکی لەگەڵ دارستانێک لە خودێکی هامنەکراونیە ) منداڵەکان بەناوی دایکیانەوە بانگ ناکرێن, نازناوی باوکیان هەڵدەگرن, دوای هاوسەرگیریش نازناوی هاوسەرەکانیان, کچان هەمیشە دەبێت لەنەو کایەی ئەدەبدا بن.

**شیری هەش**
لەچاپکراوەکانی ناوەندی غەزەلنووس ە بە ساڵی 2018
قیەننا سەلام بەوەرگێڕانێکی ناوازە لە ئینگلیزیەوە کردویەتی بە کوردی.

# بەچی پوکانەوەو هەوشانەوەی گەلان زەرورەتەو لە قەدەغەکردنی دزی و چەتەگەریی کوردایەتی؟ ... هەمەت حەسەن

مانەوە یاخود دەرچوونی گەلان لەدەسەلات هیچ لە دەخەکە ناگەیەت، گەلان چیتر کەکی ئەپۆزسیۆن بوونی نەماوەو ناتوانیت هیچ گەلانکاریەک بکات، چونکە ئەم بزوتنەوەیە هیچ هوئیایەکی سیاسی هوونی نەبووەو نیە، چیتر ناتوانیت دەستکاری سیستمی سیاسی بکات، تەنیا دەتوانە لەناویدا بمێنێتەوە بە نووسینەوەی یاداشتەکانی کەتایی تەمەنی.

ئەم قەناغەی ئێستا تیایداین تازە نیە وەک زەرانێک پێیان وایە، بەپێچەوانەوە قەناغێکی چەقبەستووی مەژووییە ، کە حەفتا ساڵ تەمەنیەتی، زەر مەحاڵە گەڕین و باشکردنی لە دەست گەلان بێت !، چونکە گەلان خەی سەر بە هەمان مەنزومەی سیاسییە لەووی کرداری و فکریەوە ! .

پوکانەوە بەتامی سەرکەوتن، هەنگە زەرانێک هەبن بڵێن گەلان وەک ئەوان نەوتی نەدزیووە، یان خە گەلان نیە مووچەی خەڵک نادات، خە گەلان نیە بندیوار و خانەنشینی نایاسایی هەیە،کە هەموو ئەمانە دیوە ئاشکراکەی حوکمەانی هەرەمن، بەڵام ئێستا گەلان بەشدارە نکۆیش لەوە ناکات، خەزگە پێشتر وەک ئێستا هوون دەبوو هەتا ئەم هەموو ووزە مرۆییە ناازیە کپ نەبووباو بەفیڕە نەچووبا. جگە لەم هاستیانە بە دەلیلی ئەوەی گەلان هەموو ئەمانە دەزانێت و هەشتا لەگەڵیان بەهەردوو دەست سەوە لەم بەڵەمە شکاوەی دەسەلات دەدات لەبەری دەستبەرداربوونی پێیمانی بەردەوامبوون دەدات، هەر بۆیە لەهەموو ئەم کردە ئەخلاقیانە بەشدارە.

بەردەوامی گەلان بەم جەرە هەنادی هەموو ئامانجەکانی دەسەاتە، هەچوونی زیاترە لە لیتەی بزنسی دزی کوردایەتی، سەختتربوونی بارودەخی خەڵکە بەهەی دەسەاتی چەتەگەری کوردی، گەلان هەر تەنیا شەقامی بە ئومەد نەکرد لە خەپیشاندان و نەزایەتی و فشارکردن، ئەوانەشی بەهیواکرد کە مەستانە هەکەوتنامەیان بەچارسەر دەزانی

و بەڵایان بەچوونە دەستات هەبوو پێیان وابوو عەلی عەونیەکان چاکسازی دەکەن .

جگە لەوە گەلان لەشترین لاپەڕەو تابلۆی مۆزوویی نەخشاند بە لەکەوتنامەی سیاسی بەهەی هەلپەرستی و پەستخوازی سەرانی دانوستانکارو بەشدار لە حکومەتی شکستخواردوو، بەدڵیلی ئەوەی لەکەوتنامەی گەلان و پارتی لە ١٨ مادە پێکهاتووە هەتا ئێستا جگە لە خانەی حەوتەم کە وەرگرتنی هەندە پێستی وەزیری و مدیر عامیە، هیچ خاڵکی تری لە جێبەجێ نەکراوە، جگە لەوە بە بەڵێنی کشانەوە لەحکومەتیش دووجار کاتی تەواوبووە هەر باسیشی ناکات، ئەمەش بەمانای گەورەترین شکستی ئومێدی سیاسی خەڵک دێت، چونکە ئەو دەنگانەی گەلان دەنگی خەڵکی بەشمەینەت و ستەملێکراون نامازی بوون ،ئاخر ئەم خەڵکە لەمێژووی ناشیرینی سیاسی حیزبایەتی و کوردایەتیدا شکستی وایان نەخواردووە چ بە شەڵناوخەییەکان چ بە ئەنفال و کیمیاباران چ بەدزی و تالانی سەرانی کوردایەتی بەدرێژایی بوونیان لە گەڕپانی سیاسیی ، بەڵێ پوکاندنەوەو هەوەشاندنەوەی گەلان بەر لە حیزبەکانی تر ئەرکەکی تەواو ئەخلاقی و نیشتمانیە ، پەویستە بەر بەو بزووتنەوەیە بگیرێ کە کە کەمەک کەس بەدەنگی خەڵکی بە مووچەو بەکار بازرگانی پەست و پلە دەکەن لەگەڵ ئەکبەر چەتەکانی کوردو کوردایەتی کە بەڵای من هەشتا ئەم چەتانە لەچاو داڕزاوی و هەلپەرستی ئەم جەماعەتە بەحەفتا ئاو شەراونەتەوە، چونکە هیچ نەبێ ئەوان نکەڵی لەدزی و گەندەیەکانیان ناکەن،یاخود بەناوی چاکسازی و گەلانکاری هەزو ووزەی شەقام و خەڵکی نامازی ناکوژن و نایکەن بە کاڵای قومارێ سیاسیە قەزەونەکەیان ،ئەوان بەبێ منەتی دەنگدەری خەیان هەیەو بەهەر جۆرەک بێت ئامیان کردوون، هاوشێوەی گەلان نیانخەڵتاندون خەڵکیان بە نانبڕین دا بە نان پەیداکردنی خەیان .
هەر بۆیە بەخوەندنەوەیەکی جۆرێانە بێ ئێستامان، دوور لە سەزو تەحەیوز حیزبی و ئایدەلۆژی ،تەدەگەین پوکانەوەی گەلان زۆرورەتەو کەوتنی یەکەک لە پایەکانی قەڵای دزی و مافیاگەری کوردایەتیە.

# هۆنراوەکانی "کاکە ڕەش رواندزی" بە ئاوکرایەوە ... ئامادەکردنی : کامەران حاجی ئەلیاس

هۆنراوەکانی "کاکە ڕەش رواندزی" کۆمەڵی هۆنراوە لە خۆدەگرێت لە نووسینی ڕەشاد محمد ساڵح سعید ناسراو بە "کاکەڕەش رواندزی" .
هۆنراوەکان گوزارشت لە خۆشەویستی نیشتمان و خاك دەکەن لە لێدوانێکی تایبەت رایگەیاند" جگە لە خەباتی پێشمەرگەیاتی وەك هەر شاعیرێك حەزم لەوە بووە خۆشەویستی خۆم بۆخاك و وڵاتاکەم لە ڕێگەی هۆنراوە دەربڕم "
هەرەوەها ووتی" بەرهەمی زۆرم هەیە بەڵام پێوستە هاوکاری بکرێن بۆ ئەوەی بەچاپیان بگەیینین".
دیزاینی بەرگ (محمد سۆفی ڕەحمان و موخلیس سەید جەبار) کۆمپیتەر ( بژار سلێمان یونس).
نووسەر وەك وەفایەك کتێبەکەی پێشکەش بە دایکی کۆچکردوی کردوە.
ڕەشاد محمد ساڵح سعید ناسراوە بە "کاکەڕەش رواندزی" لە ساڵی 1961 لە شاری رواندز لە دایك بووە، قۆناغی بنەڕەتی لە قوتابخانەی پاشای گەورە تەواو کردوە ناوەندی و ئامادەیشی هەر لەو شارە تەواو کردەیلە ساڵی 1996 لە پەروەردەی هەولێر دەبێتە مامۆستا ژیانی هاوسەری پێکهێناوە خاوەنی دوو کوڕو کچێکە ئێستا لە شاری ڕواندز لە قوتابخانەی ڕەزانی بنەڕەتی مامۆستایە.

**ڕواندز**

ڕواندز بەرز و بڵندی خۆشە گەری و خەرەندی
پانك وپارکی گەشتیار جێی ڕاوگەی دڵست و یاری
ئاوی بۆخان وجندیان بۆتە سەرچاوەی ژیان
ڕواندزم شاری شاران پێتەختی میری سۆران
قوربانت بم شارەکەم ئەی شارە ڕازاوەکەم
هەوڵ و تێکۆشانەکەم بۆتۆیە ئەی شارەکەم
شوێنی سەیران و گەشتە بەهاری وەك بەهەشتە
پێچیاو دۆڵ و دەشتە ڕواندز وەك بەهەشتە

ئامادەکردنی : کامەران حاجی ئەلیاس

---

# ھەمانی پاشڕۆژ … کەمال عەبدوڵا

ھەمانی پاشڕۆژ، گوزارشکە بۆ کەمڵگای کوردواری دوای ڕاپەڕین.
١٨٠ لاپەڕە، دەزگای ڕۆی للطباعة و النشر چاپ و بڵاوی کردووەتەوە
لە سلێمانی و کەرکوك.
کەرکووك. کتێبخانەی مامۆستا بەکر، شۆقامی ئۆوقاف. کتێبخانەی
دیالۆگ، شۆقامی جمهوری.
سلێمانە. ناوەندی ھونەری ھەند
کتێبخانەی ھەمان، تۆلاری سیروانی نوێ.

---

# توانەوە لە ژێر بارانا … کاوە عوسمان عومەر

( ١ )
ھەبوارێ بارانی بردە ژێر دارێ،،
چەتری سەری کردە بەڵەم ،،
تەمیش باڵی پێگرتە ،،
نەو بەستانێ تاریکەکانی چاو…
دەرچە تەنها لە نمە ووردەکانی…
ھوخساری ئاسمانێ، بە خەی ووت..
کەمانچەژەنی نیوەشەویش،،
دودەی ھەورەکی لە مانەوە،،
بەسەر شارەک لە خەما ژەنی،،
جگە لە خەی، چەندیین تارمایی تر،،

هاوسەفەری بوون لە شارێ زارێ کانا،،
هەر شارێک خووکی نوێیە،،
دوور لە دارستانێ خەرمەشیەکانی تەنیایی،،
پاشان کە باڵەکانی مراوی دڵکی شکاو،،
لە ڕوخانی پێیکەری پاکەتی،،
دای لە شەقڵی باڵ ،،
بە ناو ئەفسانەی نێو دورخەکانی غوربەت،،
چیتر بواڕی گەڕانەوە بە دواوە نیە،،،
ئیتر ئەی فریشتە باڵشکاوەکانی…
کەنارێ قەترانیەکانی ئاشکەنجەی سەفەر،،
بە شاوەکی تری فڕناش بە بەننەوە،،
بەرام تە گەرچی لە بارانا توایتەوە،،
وەک نورەکی خواوەندی زەردەشت،،
دەبریسکێیتەوە و دائەمرکێیت و دروست ئەبیتەوە،،
قاز و قوڕنگە زەردەکانی بەهەشت،،
بە لای مەرگی هەمنی تەدا تەپڕین،،
بە پەکەنینەوە ڕازی بوویت،،
نمە بارانەکە جەستەت بتوننتەوە،،
وەک ئاوەی هیچ شتەکیش ڕوی نەدابێ،،
ڕوخسارەکانی تر، گرنگی نادەن،،
تەی تەمەک پەشتر لە شاردا بووی، …
دات لە شەقڵی باڵ، ،
وەک مەڵەکی خەرمەشی بەهودەیی،.،
وەک ئاوەی هیچ شتەک ڕوینەدابێ،،
هیچ شتەک نەشکابێ،،
بەرام کە ئەتوانێ…
ئاگری دوودەی ڕەح ،،
لە سەفەرا بکوژنەتەوە؟
بەرام لە دوای پەرتبوون،،
بە کەنارێ زەرەکانی ئاو دیو…
دورخەکانی ئارامی درێ،،
سەدان تەرمی وەک خەی،،
بە شارێ زەرەکانا پەڕش و بڵاون،،
وەک بەفی لە سوتانی ڕەح ناوەستن،،
تاوەکو شتەک دەستگیر نەکەن،،
تە چرپانت،،
بەسە چیتر پەرت مەبە،،،

خەری دەت پارچە پارچە مەکە،،
تەنها ببە بەربازی گەینی…
نیو تونێلی ڕەشی تەنیا ییم

( ٢)

سرووتی توانەوەیە ،،
کاتێک هەورەکان ئاژانە ..
قژی کاڵی ئافرەتێک،،
بە ڕەهێڵەوە شەقامەکانی کەردەوە،،
هەر نمەیەک ،،
لەوێک،،
هەر نمەیەک،،
شکۆفەیەک،،
هەر نمەیەک،،
دەنووکی کەتریك،،
لە پەنجەرەی تەنیایی،،
هەر نمەیەک،،
پەنجەی گەینی بروسکەیەک،،
ئافرەتێک هەر خەی،،
کەمووڵەی جەستەی بردە بەردەم نمەکان،،
تا پە بە لە شرابی ئاو،،
هەر خەی پەیکەری بەردینی ،،
بردە بەردەم شەختە باران،،
تاوەکو خەڵ و لم و باروت و سیانید و قوڕی ڕەشی ساڕەکانی
نەهاتی لە ئاماڵ،،
ئەمۆ لەسەر پردێک،،
باران ئافرەتێکی ڕەشپۆشی دە سپی ئەتونێتەوە،،
ئەمڕە باران شار ئەتونێتەوە،،
ئەمە،،،
لەسەر کاغەزی با،،
تنێک تنێک، نمە…
ڕەمانی بارین …
بە ئافرەتێک ئەخونێتەوە

( ٣)

بە تەگەیشتن لە پەیامی…
زەوانی سەر سنوورە قەدەغەکراوەکان،،

نەنی دەریا لە خەما کە دەکەموە،،
پێش ئەوەی کەشتی…
نەو باهەزی شەویش پە بزانە،،
خەم ئەترازێنمە جەنگەکانی خەشبەختی،،
کاسەک لەئاوی نەمریش،،
لە شیعرەکی بەدنەفرەتا ئەفەنم،،
ئیبلیسە خومارەکان بە شەرابی یاخیبوون،،
لە هەنراوەی بروسکەی یاخی .
لە خواوەندە بەئاگاکان ..
لە ئازاری مرۆڤ ەەحکونەکان،،،.
تەرتیلەکانی بەددنەفرەتبوونیان دەستگیر بووە،،
لە پەەە پەەش و بەاوەکانی ..
نەو باهەزی بەمانایی ژیانیش،،
پەیکەری شیعرەک، دنیایەکی تر ،،
بنیاد نرا،،
جیهان چی سەمەرەیەکە،،،
لەو دیو پەنجەرەی شەماندەفەرەک،،
بەرەو قەەای مەری حەقیقەتە جیاوازەکان،،
جیهان چی دەەپە شەونمەکە ،،
بە پەلی داری ئەرخەوانی،،
گەرعەشق لە دەرگا بوو،،
جیهان چی ماتەمەکیشە،،
گەر قەلە ەەشەکانی تەنیایی،،،
لە خوەەی ئاوی جودایی…
دروست بنەوە،،
هەر کە گەردەلوولی ووشەش هەەی کرد،،
لە باەە فەەی پەرەساەلکەیەکا ،،
خەم حەشار ئەدەم و…
شیعر بە پەنجەی گیاو…
حەزیش بە فەین،،
بە جەستەی پرتەقاەی گەەایەکی..
بابردووی پایز ئەنوسمەوە،،
تەش وەک هەورە،،
بەلاما تەپەەی،
بە ئەوەی تاوەک نمە بەژی ..
ئەوان چەند بە ترسناکی ،،
بەلاماندا دەن و ئەچن،،

ئەوانی تر، وەک ئەمە پێیان ئەوترێ،،
و چاویشیان پڕ لە ئەستێرەی گەش گرتوو،،
ئەی خانمی سەر کەشکی ڕەنگاڕەنگ خەر،،
با تۆ بە گری خەت بسوتێ،،
گەر ئاگات لە هەڵفرینی بازی دەنێ،،

( ٤)
گەڵان لە شەوا،،
بینینی گوارەی تەمی مانگ،،
پەرژینی چاوی ئاسمان و…
ئەو نەهەنگانەی شەویش..
لە شەوەی هەورا ،،
هاتنە زەریای خەونمانەوە،،
زەرن ئەو شتانەی نایانەوێ..
بە تەڵی ووشە بگیرێن،،
زەریشن لە چیای هەست دروستئەبن،،
بەڵام خاچی بەدەنگی ،،
دڵە لاوازەکانی…
بە بزماری کەچا هەڵکشان،،
بەردو زیخی وشە جەماوەکانیش…
جەپەی شنەبا ئەیانشارێتەوە،،،
هەر بایەکیش دوای کەچ،،
ڕەمانێک ئەنوستەوە،،
بەڵام من لە بەرامبەر ..
پرسیارە زەرە بە وەڵامکانی…
بەستانی بە مانایی دنیا،،،
ئاوی تیاڕامان لایداومەتێ…
کەناری خودی خەم،،
پەتای باڵاوبوونەوەی دەردی بەعیشقیش ،،
تاوە بارانێکی قەترانی تر،،
ڕەح کون کون دەکا،،
با بجەنگین بەرامبەر بلآوبونەوەی..
مەڵە خەڵەمێشەکانی بەهودەیی،،
کە دەشگەینە دەڤەری نەوان شارێک لە سەراب و…
ژەهری ژاوی کەمۆەی ئابردوێک ،،
شتەکان سەر لەنوێ،،
پەرت پەرت ئەکەن،،

بائەم لە نەی پاکێتی،،
قڵا سپیکانی خشبەختی دروست کێنەوە،،
پێکەر شکاوکانی نەو گرانتا جبهێین،،
زەریا لە جانتاکانمان بژێنین ،،
من لە لای خەوە،،
پارچە پەرتبوکانی تە کەدکەمەوە،،
تش ئاونێ شکاوکانی من.

( ٥ )
وەرزی وەرینێ ..
جگەری لەوی با،،،
غەمی دارک،،
کە نێیتوانی باێ بگرێ،،
غەمی چیرکک،،
نێیتوانی پاێوانتی هەورک...
بە گوێک باس کا،،،
ئازاری ئەو خێی،،
تا ساانکی زەر تینووی بینینی گیا بوو،،
ئەو کچرانش،،،
هشتا لە نیوە شەوا،،
کموێی جستیان..
نیوە لمی ێشتن بوو،
هشتا ێگی ێگاکان...
بە ێحیانەوە نووسابوو،،
هەر دارک خی پرسیارکە، ،
بە ئەندازی تێامان ،،
لە پێێ نوسراوی گێاکانی تر،،
چاێی مەرگ قووە و تاریک،،
هاکا دێکی پە لە هیوای تکەوت،،
بازێ ئاتونیکانی دوای مەرگ،،
بێێ چەند شیعری...
زاری مردویک بەرن؟،،
بەندلی کاتژمێری باران،،
لەو دیو پەنجرەی بهودیی،،
کاژێر سفری کچی لەدا،،،
درەنگانکی شەویش،،
بە نەو تەمی ماتا تئەپێم،،

ئەستێرەکان هەشتا ،،
لەسەر دارەکانی باخچەکەت ببریسکێنەوە،،،
لە فوارەی چرایەکیش،،
پەپولەکانی چاوم..
پەرشو بڵاوی هاتنت ئەکەم،،
پێش ئەوەی چیمەنەکە ش،،
ببینێ شنەبا گەیشتوە،،
خەر لە ژانی شەرابی…
ئاتووتی تەواو ببوو،،
پایز جەندیش درەنگ گەیشت،،
شەوی بێ دەریای ەشەوە،،
هەنابوێ ناو خەی،،
ووشەکانیش،،،
درەنگ بوونێ مرواری بریسکاوی،،
دەستی بروسکەیەک،،
لە چاوەوانیشتدا،،
هەمان چرپەکانی دوای سەفەریان،،،
هەنیەوە بە ملوانکەیەک..
لە پرووشەی بوونت ،
نهەنی نیە کە گەڵا پەمەیێ وەریوەکان ،،
ووشەی لەوی کچی ووونی نەو تەمی پایزن،،
چی سیحرەکێ گوڵەکی سپی تەنیا،،،
لە هاتنی کچی باران،،
خەی ەازاندەوە،،،
دەنگی سوسکەیەک ،،
لە پاێ ئەو سەمرانەی تریش،،
کە لە ژەر چنارەکەدا هەگیراون،،
ەژنێ خەمەکیت،،
لەم بیابانی بێ دەنگیە، ،
درەنگ دەی…
بەام بیرەوەریەکان،،،
ئەخزەنمێ جانتاوە،،
و پاسەکەش لە ئاورینگا…
تەپەێ ئەبە،،
من هەر ناتبینم،،
بارەک کتێب لە فیردەوسەوە،،
لە ژەر بارانەو،،

خونێری دەستی زیوی ئەمرۆش..
هەر دیار نەبوو،،
هەژاری زمانیش..
لەوێ لە ئەقیانووسی چاو تێبگات،،
بە بەڵەمی ژوان،،
سەفەر ناکا دە..
بە ژێر بارانا نەبە..

( ٦ )
ئەمشەوی بارانێ،،
ئەم داوێ دەریا ،،،
بە جەستەما تێپەڕێ،
ئەمەوێ لە نهێنی دەرکەوتنی خەر تێ بگەم،،
کەدی سندووقێ نهێنیەکەی ئەستێرەکان بشکێنم،،
لەو بگەڕێنمەوە پەرستگەی ووشە،،
لە گالیسکەی مانگەکی سەرابپەش،،
شازادەی زەمانی زێر زوو ،،،
بانۆو فیردەوسی شەڕانیا ئاکەشم،،
منم بە ئەقیانووسی بوونا دەم و ئەچم ،،،
بەشایی ناو چاوی ئاسمان ئاشەوێنم،،
ئارامی نیێ لە جیهانێک ..
نوقم لە خەوو گرانەتاو چەڕەدوکەڵی باروتی جەنگەکان،،،
بەئاگادەم، و من خەم نەماوم،،
چەندین پەیکەری وەک خەم خومارن،،
هەر بەیەکیش بەیارم داوێ،،
لە دەرگا داخراوێ مسینەکانی پەرادیس نەدەم ،،
گەمژەیێ لەبەردەم خواوەندەکی دە ئەقا تکاو نزا،،
چەند هەنگاوەک ئەچمە دەر،،
لە دەواری شەی چارەنووس،،
دە ئاگردانەکە، هاوێ،
چاوەڕوانیش بە ژاکانی گوڵ ئاوێکانی..
عیشقیش تەزەك درەنگە،،
پیاسەیەکیش بە ژێ گیتاری..
تەرزەی ئابردوو هییچی لە سەوز نابە،،،
هەرچەندێ لەم ژاوێ ژاوی ماشینانێ،،،
گومان لە یەک نیێ،،،
دەست بخەرێ دەستم ،،،

ئەی شازادەی یاخی..
بە وەرزە زە و بەستوەکان،،
شوێنەکان کەن بوون،،
تێگەیشتنیش لە ساتەکان،،
ئەوەندەی تر پەویست نیە،،
خەوتن و بەئاگا هاتنیش هەر وەک یەکە،،
دەریاش لە مانەوە لە کەنارەکا بەزارە،،
گەڵانکاری ئەوە،،
شار پەویستی بە بەرگی نوێ وخوێنی نوێیە و…
چەکەکانیش لە نەگەڵانی شار بە دەنگن،،
دارەکانیش بەزارن لەمانەویان ،،
بەزارن لە چرکردن بە بە بەهار،
چی چاوەڕوانکی بە فڕۆ،،
بە هاتنی بارانکی پاک،،
با وەک ئاوازکی نوێ، ،
وەک زویر بوونکی درەنگ وەختی،
بە ژێر دار چارە پرچ سپیەکانا تەپڵین،،
، خوێنی ژاوی شارک،،
لە ئەندێشەو خەوو سەراب،،
ئەستا نەتای پیانەی مەرگ،،
چەند درەنگە ئەم ڕۆح و…
جەستە ترسنەک،،
لە خەمان داماڵین،،
سەرزەنشت کردنی ئابردوو ، ،
بە تەنها ، تازە دادمان نادا،،
دەرچە لە یاخیبووندایە، هاوڕێ..
یاخی بوونە دواهەمیین دەرچە، هاوڕێ.

وێنەکە کارکی هونەری فۆتۆگرافەری ئیتاڵی/
Marco Massimo
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خەی وەرگیراوە

# شارەکی نوغرە … نەوزاد بەندی

میترەیەک نییە ،
بەم لەوە ئەبم ، وەرە ..
دەریایەک ..
تراموایەک ..شک نابم ،
بەم لەوە ئەبم ، وەرە ..
ئەرە .. دوو شەقامی لێیە ،
جوانییەکانی تری مردن ،
حیزب بە خەی هەاجی کرد ..
لەرە دوو کەانی چەکن ،
چەلەکە و سەگ و بنیادەم ،
قەرەباغیی دروست ئەکەن ..
کەمەە پیاوی پیر ..
زەر پیر
ئاەو گەەی جنەو ئەکەن ..
چەند دزەکیش ،
لەسەر پشتی
جوندی و پەلیس ،
پیاسە ئەکەن …
لەرە مناە ، منایی خەی هەاج ئەکا ،
کچەکی جوان خەی با دەدا ،
تا کەمپانیایەکی دەرمان
ەاوی بکا ..

پاپەە شک نابەم ،
بەم ئەوارە لەوەم ، وەرە ..
ەووبارە شک نابەم ،
شەوکیان بەم بە لای
غەسلەکی چاوەکانم کا ..
تەنها پەنج شەش کەناەی ناوخەی لێیە
تەنها کەمەە ەەژنامەی لێیە ،
بەعزەک ئەیگرنە چوارچەو و ئەیپەرستن ..
بەعزەک لە قەفەزی کەناریدا ەایدەخەن بە ەیقنە ..

فەەکەخانەیەکی قەرەباغی لە نیە ،
لەوە بە ەەکەوت بتبینم ..

کافیتریایەکی خاڵی لە چاوی زۆق
تیایدا دوو نیسکافە و
دوو پارچە پسکیت ،
یەک دوو سەعاتمان لە بکەن …
لەسەر دوو کورسی
داری ڕۆق ..

هیچ شک نابەم …
هەر تەنها خۆو ..
کار وا بۆوا ،
ئیتر بە سەرین هەڵناکەین ..
بیجامەیەک ئەکەینە ئاڵای هەڕەم و
پرخە پرخەکیش بە سروودی نیشتمانیی

---

# هەواری هەورەکـــــان …عەلـــــی حەمـــــشید بەرزنجی

بۆیە ئاسمـــــان وا جوانە
لای منی بچـــــکۆلانـــــە
چونکە بـــە تەنها ئـــەوە
هـــــەواری هەورەکـــانە
بـــە مانگ و ئەستێرە وخەر
بووە بـــــــە ماڵ و لانە
هـــــاوڕێن بـە منی منداڵ
بۆیە جـار جـارێک لە ماڵ
دەچم ســـــەردانیان دەکەم
بەسواری ئەسپی خـــــیاڵ
١٧/٧/٢٠٢٠